

У далекій аркаді баштовий годинник вибиває шість ударів, а тоді змовкає. Молодий чоловік важко опускається за свій письмовий стіл. Він прийшов у контору на світанку, після ще однієї неспокійної ночі. Його волосся – розкошлане, а штани – заширокі. У руці він тримає двадцять зіжмаканих аркушів, свою нову теорію часу, яку відішле сьогодні у німецький фізичний журнал¹⁹.

Тихі звуки міста линуть кімнатою. Пляшка молока дзеленькає об камінь. У крамниці на Марктгассе напинають намет. Вулицею повільно котиться візок з овочами. У сусідньому помешканні чоловік і жінка розмовляють притишеними голосами.

У тьмяному світлі, що шириться кімнатою, письмові столи мають туманні м'які обриси, немов великі сплячі тварини. Окрім стола молодого чоловіка, захарашеного напіврозгорнутими книжками, усі дванадцять дубових столів охайно вкриті документами, залишеними від учора. Кожен службовець, що прийде на роботу через дві години, чітко знатиме, з чого починати. Але цієї миті, у цьому тьмяному світлі, документи на столах видно не краще за годинник у кутку або стілець секретаря біля дверей. Цієї миті видно тільки невиразні обриси столів та зсутулену постать молодика.

---

¹⁹ Ідеться про «Аннали фізики» (*Annalen der Physik*) – один із найдавніших наукових журналів, присвячений проблемам фізики та суміжних галузей знань; виходить друком із 1799 року. – Тут і далі – примітки перекладача.

Невидимий годинник на стіні показує десять по шостій. Хвилина за хвилиною усе нові предмети набувають форми. Ось з'являється бронзовий кошик для використаних паперів. Он там – календар на стіні. А тут – родинна фотографія, коробка канцелярських скріпок, чорнильниця, ручка. Он там – друкарська машинка, піджак, згорнутий на стільці. Всюдисущі книжкові полиці поступово проступають із нічного туману, що висить на стінах. На полицях зберігаються теки з патентами. Один патент стосується нового бурильного механізму із зубцями, вигнутими за певним взірцем, аби мінімізувати тертя. Інший – пропонує електричний трансформатор, який підтримує постійну напругу, коли сила струму змінюється. Ще один – описує друкарську машинку з низькошвидкісним літерним важелем, що не створює шуму. Це кімната, сповнена практичних ідей.

За вікном починають мінитися на сонці вершини Альп. Зараз кінець червня. Човняр на Ааре²⁰ від'язує свого невеличкого човника й відштовхується від берега, дозволяючи течії нести його вздовж Аарштрассе до Гербернґассе, де він вивантажить свої літні яблука та ягоди. Пекар приходить до своєї крамниці на Марктґассе, розпалює вугільну піч і починає змішувати борошно й дріжджі. Двоє коханців обіймаються на мосту Найдеґ і замріяно вдивляються у води річки унизу. Якийсь чоловік стоїть на балконі на Шиффляубе й вивчає зарожевіле небо. Жінка, якій не спиться, повільно бреде вздовж Крамґассе, зазираючи в кожну темну аркаду й читаючи у напівтемряві оголошення.

У довгій та вузькій конторі на Шпайхерґассе, у цій кімнаті, сповненій практичних ідей, молодий службовець патентного бюро все ще сидить розвальцем у кріслі, поклавши голову на стіл. За останні кілька місяців, з середини квітня, він мав багато снів про час. Його сни пов'язані з його дослідженням. Ці видива так його вимучують, так виснажують, що він не завжди може відрізнити сон від яви. Але з видивами покінчено. Із багатьох можливих сутностей часу, виснуваних його уявою

---

²⁰ Ааре – ріка в Швейцарії, ліва притока Райну; протікає лише в межах цієї країни.

протягом стількох ночей, одна видається неспростовною. Не те щоб інші були неможливі. Інші могли б існувати в інших світах.

Молодик совається в кріслі, чекаючи приходу друкарки, й тихесенько наспівує мелодію з «Місячної сонати» Бетговена.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

14 квітня 1905 року

Уявіть, що час – це коло, яке завжди прокручується назад. Світ повторює себе – достеменно, нескінченно.

Люди здебільшого не знають, що проживатимуть свої життя знову. Торгівці не відають, що укладатимуть ту саму угоду знов і знов. Політики не знають, що вони горлатимуть з тієї самої трибуни нескінченне число разів у коловерті часу. Батьки захоплюються першим сміхом своєї дитини так, наче не почують його знову. Пари, що кохаються вперше, сором'язливо роздягаються, дивуючись м'якому стегну, тендітному соску. Звідки їм знати, що кожен позирк, кинутий крадькома, кожен доторк повторюватимуться знову й знову й знову, точнісінько як і колись?

На Марктгассе те саме. Звідки крамарям знати, що кожен светр ручної роботи, кожна вишита хустинка, кожна шоколадна цукерка, кожен вишуканий компас і годинник повернуться на їхні рундуки. Коли смеркне, крамарі рушають додому, до своїх родин, або п'ють пиво в шинках, радісно гукаючи своїх приятелів у склепінчастих галереях, леліючи кожну мить, наче смарагд, який у їхніх руках лише тимчасово. Звідкіль їм знати, що немає нічого тимчасового, що все відбуватиметься знову? Вони відають про це не більше за мурашу, яка повзе довкола обідка кришталевої люстри й не знає, що повернеться туди, звідки розпочала свій шлях.

У лікарні на Гербернгассе жінка прощається зі своїм чоловіком. Він лежить у ліжку, втупившись у неї порожнім поглядом. За минулі два місяці рак поширився від його горла до печінки, підшлункової залози, мозку. Двійко його молодших

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Марктгассе з вежею Цитглогге
Фото Германа Фелгера, 1895

дітей сидять на стільці в кутку кімнати, не наважуючись дивитися на свого батька, на його запалі щоки, на його зморщену старечу шкіру. Дружина підходить до ліжка й ніжно цілує свого чоловіка в чоло, шепоче йому «бувай» і швидко йде геть разом із дітьми. Вона не має сумніву, що цей поцілунок був останнім. Звідки їй знати, що час розпочнеться знову, що вона знову народиться, знову вчитиметься в гімназії, виставлятиме свої картини в галереї у Цюриху, знову зустрине свого чоловіка у маленькій бібліотеці у Фрібурі, знову якогось липневого дня ходитиме з ним під вітрилами на озері Тун²¹ і що її чоловік знову впродовж восьми років працюватиме в аптеці й одного дня прийде додому з грудкою в горлі, що він знову блюватиме й ослабне, і врешті опиниться в цій лікарні, у цій палаті, на цьому ліжку, у цій хвилині. Звідки їй знати?

²¹ Озеро в швейцарському кантоні Берн: отримало свою назву від містечка Тун.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

У світі, в якому час – це коло, кожне рукостискання, кожен поцілунок, кожне народження, кожне слово повторяться достеменно. Так само, як і кожна мить, коли двоє друзів припиняють бути друзями, як і кожен день, коли сім'я розпадається через гроші, як і кожне злостиве зауваження у подружній сварці, як і кожна нагода, втрачена через заздрість начальника, як і кожна не дотримана обіцянка.

І так само, як усе повторюватиметься в майбутньому, так усе, що відбувається зараз, відбувалося раніше вже мільйони разів. Якась жменька людей у кожному місті, у своїх видавах, туманно усвідомлює, що все вже відбувалося в минулому. Це люди з нещасливими життями, і вони відчують, що їхні хибні погляди, неправильні вчинки і невдачі вже траплялися з ними у попередній петлі часу. Глупої ночі ці прокляті містяни борються зі своїми простирадлами, неспроможні заснути через гірке усвідомлення, що їм не під силу змінити жодної дії, жодного поруху. Їхні помилки повторяться у цьому житті точнісінько так само, як це було в минулому. І саме ці подвійні нещасливці є єдиним свідченням того, що час – це коло. Бо в кожному місті безлюдні вулиці й балкони повняться їхніми стогонами.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>